

Rezumatul tezei

Criza contractului social clasic în era post-adevăr. Elemente de critică a societății procedurale

Lucrarea de abilitare urmărește identificarea sintetică a contribuțiilor aduse pornind de la analizele și cercetările personale realizate în ultimii ani după dobândirea titlului de doctor în istoria filosofiei (Cluj, 2003) și, în special, după susținerea tezei de abilitare în filosofie (Cluj, 2016). Temele se circumscriu, în marea lor majoritate, analizei conceptuale a fundamentelor filosofice și politice care au condus la schimbările sociale specifice epocii post-adevăr. Analizele teoretice realizate constituie o abordare cu accente interdisciplinare (științe politice, filosofia culturii, etnopsihologie) și au fost articulate în jurul receptărilor intelectuale ale fenomenelor sociale și politice proprii societății procedurale.

Există câteva teme recurente care se regăsesc în lista scurtă a preocupărilor noastre de cercetare și a căror dezvoltare apare cât se poate de oportună odată cu provocările noi apărute în sânul „societății informaționale”.

În primul rând am considerat că o analiză a modului de funcționare a contractului social în era post-adevăr oferă indicii utile privitoare la felul în care pot fi legitimate deciziile de guvernare (*e-guvernare*). Se impune în egală măsură o dezbatere aplicată cu privire la rolul social-cultural al grupurilor intelectuale de prestigiu (*epistocracy*) și la efectele angajamentului lor ideologic implicit. O anumită parte a literaturii tematice de dată recentă apără ideea potrivit căreia democrația reprezentativă și-a epuizat posibilitățile de expresie în noul context digital și, prin urmare, într-o lume din ce în ce mai conflictuală și dependentă de managementul conectărilor, este posibil să avem nevoie de un alt model de guvernare.¹ Indiferent de unghiul de atac, toate aceste analize pleacă de la observația factuală conform căreia criza practicilor democratice este legată de erodarea dimensiunii epistemice a democrației² (Kovic 2017) și (mai recent) de digitalizarea procesului politic în ansamblul său.

Conceptualizările propuse urmăresc formularea unor alternative de recalibrare etică a mecanismelor deciziei democratice pe parcursul perioadelor de criză cu care se confruntă azi Europa (criza economică, sanitară și de securitate). Teza pe care o susțin este următoarea: societățile procedurale pun în circulație un discurs cu aspect științific pe care exercițiul birocratic al puterii îl golește de conținut moral. Instituțiile își consolidează în subsidiar o

¹ David M. Estlund, *Democratic Authority: A Philosophical Framework* (Princeton, NJ: Princeton University Press).

² Marko Kovic, "The end of democracy," *ZIPAR*, February 13, 2017, <https://www.zipar.org/analysis/the-end-of-democracy/> - nu poate fi accesat link-ul.

identitate abstractă și folosesc deliberat un limbaj (cod) la care nu sunt dispuse să renunțe chiar atunci când relevanța lor în spațiul public suferă contestări. Transformarea procedurilor în forme fără fond e un proces determinat de cadre politice și ideologice – iar societățile digitizate sunt un mediu favorizant al acestei transformări.

Revirimentul populismului și impactul „epocii post-adevărului” asupra conștiinței civice pot fi interpretate drept premise ale afirmării populismului digital. Examinarea critică a raportului pe care epistocrația îl are cu adevărul și lăcomia individuală constituie punctul de plecare a unor soluții procedurale. Ipoteza majoră, pentru care angajăm argumentarea, a arătat că orice critică validă a autorității epistocrației în era digitală trebuie să se limiteze la zona de „input” a deciziei democratice³ (Jeffrey 2018): „ce decidem” nu e în mod exclusiv o problemă de competență a epistocrației, însă „cum se face ceea ce s-a decis” este rațional să rămână în sarcina experților. Sub raport practic, căutarea unor formule care să țină sub control societatea lăcomiei investighează posibilitățile regimurilor politice democratice de a decupla procedural decizia politică de noul populism digital specific erei post-adevăr.

Istoria recentă a oferit Europei ocazia de a pune sub semnul întrebării atașamentul practic pentru valorile cheie ale europenității - principiile etice și politice de extracție clasică greco-latină. O viziune comună a politicii europene (ca expresie a intersubiectivității și suport al acțiunii consensuale) e posibilă doar sub presupuziția existenței unei arhitecturi valorice împărtășite din rațiuni exterioare „gândirii calculante” (*das rechnende Denken*⁴) și ferită de pericolele pe care le poartă cu sine ingineria socială.

Omul european poate fi înțeles ca un produs al unui model cultural politic și economic specific. Plecând de la aceste premise conceptuale am avansat și am luat în discuție – ca marcă a istoriei recente - ipoteza descentrării normei clasice: valorile cheie ale culturii și civilizației occidentale subzistau în planul conștiinței omului de tip european grație suportului esențial al unei continuități ferme pe linia cunoaștere (adevăr) – dreptate - bine/frumos așa cum e pusă acesta în circulație în textele gândirii clasice. Poate că tocmai această evaluare a fundamentelor spiritului european trebuie reconsiderată în lumina noilor provocări europene (situația din Ucraina 2022 este doar un exemplu). Cercetările în această direcție nu prezintă un pur interes teoretic (filosofic), ci pot sta la baza formalizării unor soluții de politici capabile să producă schimbări sociale pe termen mediu și lung.

³ Anne Jeffrey, „Limited Epistocracy and Political Inclusion,” *Episteme* 15, no. 4 (2018): 412–432, doi:10.1017/epi.2017.8.

⁴ Martin Heidegger

Desigur obiecțiile privitoare la capacitatea gândirii (filosofice) de a produce schimbări nu sunt noi și acest lucru a produs deja consecințe. Gândirea filosofică pierde teren: nu contează pentru că, aparent, nu aduce profit imediat. Dar această observație nu e convingătoare câtă vreme noi vedem bine că acțiunea socială nu e rezultatul unor algoritmi. Puterea de a alege și de a recunoaște valorile derivă din asumarea actului cunoașterii într-un orizont etic. Nu există judecăți politice acolo unde nu există o perspectivă asupra lumii și asupra omului. Politica e vertebrată de remanente etice. (sau discreditată în lipsa lor) (SB *Ethics disguised: Philosophical-scientific-academic oweview in Romania*, JPC-BS 2007)

În finalul secțiunii I, am inserat o perspectivă analitică cu privire la criza proiectului european (percepută în mod reduționist drept criză a zonei euro) În fapt ea apare prioritar ca o criză de identitate comunitară: nu există o etică a practicii social-politice acolo unde nu avem o înțelegere și o largă acceptare a ierarhiilor și valorilor comune de cultură și reformele politice nu produc efecte dacă nu au loc în interiorul unei reforme morale prealabile. Persistența enunțului regulator pe care îl încurajează puterea politică în spațiul culturii și a cotidianității culturale deschide un coridor prin care cele două crize se alimentează reciproc.

În materie de cercetare tematică am fost interesat (încă din 1995) de istoria gândirii politice contemporane fiind preocupat de raporturile gândirii filosofice cu totalitarismul. (*Heidegger și istoria*, Ed Dacia, 2003) Scrierile din perioada anilor 1996 -2000 structurează preocupări mai vechi (stagiul de cercetare, Centrul de Studiere a Imaginarului Gaston Bachelard, Univ de Bourgogne, 1995-1996, prof. J.J Wunenburger) și stau la baza interesului meu actual pentru structura fundamentelor politice ale formelor de gândire și proceduralism.

În Secțiunea II a prezentei lucrări sintetice, am schematizat planurile de evoluție și dezvoltare a carierei profesionale, științifice și academice, pornind de la principalele axe de cercetare care dimensionează demersul nostru științific, axe identificate în Secțiunea I. În această perspectivă, Secțiunea III reunește principalele referințe la contribuțiile științifice personale citate, precum și referințele bibliografice asociate conținutului științific propus în primele două secțiuni.